

ДО ПИТАННЯ ПРО ЮРИДИЧНУ ПРИРОДУ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ З НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ, У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Стрімкий розвиток міжнародного приватного права в умовах глобалізації спонукає науковців до перегляду традиційних доктринальних підходів щодо багатьох ключових інститутів цієї галузі юридичної науки. Однією з таких тенденцій, безперечно, є розширення сфери предмету конфліктного права, тобто поширення міжнародного приватного права на відносини з іноземним елементом, які раніше розглядалися як виключно публічно-правові, або на нові види відносин, які виникли відносно нещодавно через появу специфічних об'єктів регулювання (наприклад, інтернет-зв'язку).

Як неодноразово відзначалося вченими, предметом міжнародного приватного права можуть бути виключно приватно-правові відносини, ускладнені іноземним елементом, оскільки метод правого регулювання цієї галузі права може долати виключно колізії приватного матеріального права декількох держав [1, с. 12]. Продовжуючи цю думку, А. Т. Мовсісян зазначає, що принципова відмінність приватно-правових відносин з іноземним елементом від публічно-правових відносин з іноземним елементом полягає в тому, що в останньому випадку управозастосовного органу не виникає питання про вибір застосовного права, отже колізійне регулювання відсутнє. Публічно-правові норми в межах території конкретної держави застосовуються безпосередньо і імперативно. Однак у сфері приватного регулювання наявність іноземного елемента у приватноправових відносинах призводить до того, що держава допускає регулювання таких відносин не тільки нормами вітчизняного – «свого», а й іноземного права [2, с. 21].

З огляду на це, виявлення у конкурентних відносинах приватно-правових основ, дозволить нашому законодавцю подолати «юридичний націоналізм» міжнародного приватного права у цій сфері, який полягає у замкнутості національної правової системи і підпорядкуванні конку-

¹ Аспірант кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

рентних правовідносин з іноземним елементом виключно закону країни суду (*lex fori*) [3, с. 302].

Загалом, представники європейських та американських правових шкіл достатньо давно припускають можливість застосування колізійних норм до правовідносин транскордонної недобросовісної конкуренції [4, с. 167–188]. Більше того, переважна кількість спеціалістів схиляється до думки про те, що в досліджуваних випадках виникає колізійна проблема, яка повинна вирішуватися за допомогою методів, що використовуються виключно міжнародним приватним правом. Водночас європейська наука приватного права детально не фокусує увагу на виділенні у недобросовісній конкуренції публічних та приватно-правових відносин, оскільки законодавство держав, яке регулює відповідні відносини, характеризується традиційно як таке, що має приватно-правову природу [5, с. 213].

Між тим, цікавим у цьому сенсі є зауваження деяких дослідників щодо цілей законодавчого регулювання відносин недобросовісної конкуренції, які спрямовані одночасно на захист як приватних, так і публічних інтересів. На підтвердження цієї тези можна навести законодавчі норми деяких нормативно-правових актів ЄС, що регулюють недобросовісну комерційну практику в державах-членах, і які спрямовані запобігти та захистити публічні інтереси від дискримінаційних наслідків від недобросовісної реклами [6], захистити економічні інтереси споживачів від недобросовісної комерційної діяльності [7], а також забезпечити нормальне функціонування ринкової економіки [8].

На думку деяких учених, розширення цілей законодавства у сфері недобросовісної конкуренції призводить до зближення його з іншими галузями права [9, с. 11]. Безумовно, для кожної конкретної держави система норм щодо недобросовісної конкуренції має особливості. Зокрема, у Північноєвропейських державах норми ціноутворення, реклами, захисту прав споживачів та недобросовісної конкуренції становлять окрему галузь права з власним інструментарієм правової охорони. Однак Німеччині та Бельгії окремі питання, пов'язані у тому числі із захистом прав споживачів, інтегровані у рамки права недобросовісної конкуренції [10, с. 123]. Незважаючи на різні моделі законодавчого регулювання, відносини з недобросовісної конкуренції за участю виключно приватних суб'єктів права розглядаються у європейських державах як невіддільні. При цьому збільшення судових справ, пов'язаних із захистом публічних інтересів, не змінило у законодавстві ЄС і національному законодавстві держав-членів механізм регулювання транскордонної недо-

бросовісної конкуренції, і, як наслідок, не виключило недобросовісну конкуренцію з-під дії міжнародного приватного права.

Водночас українська доктрина права не дає однозначної відповіді на питання про те, якими є за своєю сутністю відносини з недобросовісної конкуренції. На думку В. І. Єременка, норми про припинення недобросовісної конкуренції відносяться до категорії приватноправових, оскільки регулюють відносини щодо застосування, як правило, заходів цивільно-правової відповідальності [11, с. 299]. Іншої думки С. С. Валітов, який стверджує, що законодавство про захист від недобросовісної конкуренції регулює публічно-правові відносини, які виникають між суб'єктами господарювання у зв'язку з економічною конкуренцією на товарних ринках [12, с. 10].

І все ж більшість фахівців недобросовісну конкуренцію розглядають як відносини змішаного характеру [13, с. 56], тобто як відносини, що опосередковують і приватний, і публічний інтерес, що дозволяє говорити вченим про віднесення відповідних норм до комплексних інститутів права.

З одного боку, Н. М. Корчак правильно зауважує, що положення конкурентного законодавства, за допомогою якого регулюються взаємовідносини між антимонопольними органами та суб'єктами господарювання характеризують вертикальний тип відносин [14, с. 149]. Більше того, публічно-правовими за своїм змістом є відносини притягнення через недобросовісну конкуренцію учасників зовнішньоекономічної діяльності до відповідальності, що передбачена ст. ст. 245, 389 Господарського кодексу України та ст. 31 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту». Зокрема, припинення експортно-імпортних операцій, застосування індивідуального режиму ліцензування, застосування антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів.

З іншого боку, обґрунтованою є також позиція вчених, які вважають, що відносини недобросовісної конкуренції є приватно-правовими за своїм змістом, оскільки виникають виключно між суб'єктами господарювання, а також між суб'єктами господарювання та споживачами, іншими юридичними та фізичними особами. При цьому, найголовніше – ці відносини засновані на юридичній рівності, майновій самостійності учасників та приватній ініціативі [15, с. 238]. Це, у першу чергу, стосується вже згаданої вище цивільно-правової відповідальності рівноправ-

них учасників цих правовідносин. Зокрема, у початковій редакції ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції» вказувалося, що вчинення дій визначених цим законом як недобросовісна конкуренція, тягне за собою цивільну відповідальність у випадках, передбачених законом(ст. 20) [16, с. 42].

Водночас особливість змішаного характеру відносин недобросовісної конкуренції справедливо порушує актуальне з теоретичної та практичної точки зору питання про те, чи можливе колізійно-правове регулювання такого роду відносин. Проблема застосування колізійних норм у сфері правовідносин, що мають змішаний (приватно-публічний) характер, у тому числі і в сфері правовідносин недобросовісної конкуренції, не піддавалася детальному аналізу українськими дослідниками.

На наш погляд, колізійно-правове регулювання транскордонної недобросовісної конкуренції можливе і необхідне. Причиною цього є те, що приватноправові основи правовідносин у зазначеній групі допускають колізійно-правове регулювання. До того ж, дотримання державного публічного інтересу можливе за рахунок відомих інститутів міжнародного приватного права, що охороняють національний правопорядок від можливих негативних наслідків застосування іноземного права і забезпечують застосування вітчизняного права. Так, подібного роду функції може виконувати застереження про публічний порядок, інститут над імперативних норм, інститут заборони обходу закону, а також односторонні колізійні норми. Між іншим, можливість застосування іноземного права на території відповідної держави в усіх випадках встановлюється національним правом, оскільки законодавець самостійно конструює обсяг колізійної норми.

Таким чином, до правовідносин, які виникають у зв'язку з недобросовісною конкуренцією, можливе і допустиме застосування колізійних норм, а отже й іноземного права.

Література:

1. Международное частное право: учеб. для бакалавров / Н. Н. Викторова, Г. К. Дмитриева [и др.] ; ред. Г. К. Дмитриева; Моск. гос. юрид. ун-т им. О. Е. Кутафина (МГЮА). – М. : Проспект, 2015. – 392 с.
2. Мовсисян А. Т. Правовое регулирование наследственных отношений, осложненных иностранным элементом, в России и Армении : дис. ... д-р юрид. наук : 12.00.03 / Ара Тигранович Мовсисян. – М, 2015. – 213 с.

3. Мережко, О. О. Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права / О. О. Мережко. – К.: Юстиніан, 2010. – 320 с.

4. Wilhelm Wengler. Laws concerning Unfair Competition and the Conflict of Laws, *The American Journal of Comparative Law*. – 1955. – № 2 – Pp. 167–188.

5. Reto M. Hilty, Frauke Henning-Bodewig. *Law Against Unfair Competition: Towards a New Paradigm in Europe?* Springer, 2007. – 271 p.

6. Directive 2006/114/EC of The European Parliament And Of The Council of 12 December 2006 concerning misleading and comparative advertising (codified version) : Official Journal of European Union [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006L0114>

7. Директива ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про недобросовісну комерційну практику щодо споживачів на внутрішньому ринку» від 11 травня 2005 р. № 29 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b43

8. Регламент ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про право, що застосовується до недоговірних зобов'язань («Рим II»)» від 11.07.2007 № 864 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_907m.

9. DeVrey, Rogier W. In. *Towards a European Unfair Competition Law : A Clash Between Legal Families: a Comparative Study of English, German and Dutch Law in Light of Existing European and International Legal Instruments*, Brill, 2006. – 380 p.

10. Jules Stuyck. *Unfair competition law in EU in the year to come, European Private Law – Current Status and Perspectives*. – 2011. – № 1. – Pp. 107–133.

11. Еременко В. И. Правовое регулирование конкурентных правоотношений в России и за рубежом : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Еременко Владимир Иванович. – М., 2001. – 457 с.

12. Валітов С. С. Становлення та розвиток антимонопольно-конкурентного законодавства України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Салават Сагатгарієвич Валітов. – Донецьк : Б.в., 2010. – 29 с.

13. Серегин Д. И. Недобросовестная конкуренция как правовая категория : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Серегин Дмитрий Игоревич. – М., 2002. – 159 с.

14. Корчак Н. М. Співвідношення конкурентного законодавства України з приватним та публічним правом / Н. М. Корчак // *Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту*. – Одеса : Міжн. гуманіт. унів. – 2014. – № 8. – С. 147–149.

15. Ус М. Природа конкурентного права, його місце в національній правовій системі / М. Ус // Вісн. Акад. прав. наук України . – 2006. – №4. – С.235–242.

16. Качан О. О. Банківське право: навч. посібник / О. О. Качан. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 288 с.

А. В. Кулабухова¹

ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРАВА ГРОМАДЯН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ідея запровадження єдиного громадянства для об'єднаної Європи висловлювалася ще в середині ХХ століття. Зокрема, Т. Х. Маршалл одним з перших у 1949 р. обґрунтовував необхідність його запровадження, оскільки громадянство – це «найкращий статус для повного об'єднання народів у співтовариство». Однак у проектах інтеграції західноєвропейських країн, реалізованих шляхом заснування Європейських співтовариств 1951 та 1957 рр., вказаний інститут не отримав закріплення, оскільки вважалося, що інтеграція буде обмежуватися лише економічною сферою. Водночас як тільки інтеграція почала зачіпати цінності і норми, що визначають основу політичної самоідентифікації європейців, одразу розпочалася дискусія з приводу існування «демократичного дефіциту», а потім про проблеми європейської ідентичності [9; 10].

Успіхи у поглибленні процесів економічної, а згодом політичної інтеграції вплинули на формування інституту громадянства Європейського Союзу, що вперше нормативно було оформлено Договором про Європейський Союз у редакції Маастрихтського договору 1992 р. [1]. Цей унікальний для міжнародної практики інститут був запроваджений з метою «посилити захист прав та інтересів громадян держав-членів» (ст. В), слугувати символом європейської єдності, а також посилити зв'язок між Європейським Союзом та громадянами держав-членів, надавши йому більшої легітимності.

Громадянство ЄС надає низку прав, додаткових до тих, якими вони користуються на рівні національних держав. Серед таких прав особливо важливе значення мають політичні права, а особливо електоральні права,

¹ Пошукувач Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України